

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. riouwstraat 59, wormerveer

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

Blij zijn (Fil. 4:4-7)

Echo van het geluk

Terwille van de Vakantie-bijbelschool is ten onzent Ps. 139 voor kinderen herdicht en getoonzet. Ongeveer zo: Gij kent mij Heer zoals ik ben, al ben ik nog zo klein. Met als refrein: en daarom ben ik blij. De laatste woorden keren terug als een echo (...ben ik blij) wanneer het als canon wordt gezongen.

Dat refrein lijkt wel een echo op Paulus' brief aan de *Filippenzen*. Wist u dat Paulus in dit kleine briefje het zeker vijftien maal heeft over „blij zijn“? Om dat te ontdekken behoeft je echt geen theoloog te zijn. Een brief van acht kantjes van een vriend of familielid lezen we grif twee keer achter elkaar. Maar wanneer lezen we Gods brieven aan ons (door de hand van Paulus bijv.) eens achter elkaar uit? Je ontdekt dan in die brief aan de *Filippenzen* bijv. niet alleen dat veelvuldig terugkeren van „blij-zijn“, maar je merkt ook dat blij zijn helemaal niet zo vanzelfsprekend is als sommige christenen wel menen.

Om te beginnen is het een zaak van „over en weer“, van „met elkaar“. Maar als je de omstandigheden in rekening brengt, trek je je wenkbrauwen wel even op. Hoor maar: ...ook indien ik geplengd word bij de offerande en de eredienst van uw geloof, verblijdt ik mij, en ik verblijdt mij met u allen; verblijdt gij u evenzo en verblijdt u met mij (2: 17, 18).

Vreemde omstandigheden

Als Paulus schrijft: verblijdt u in den Here te allen tijde! Wederom zal ik zeggen: verblijdt u! (4: 4-7), dan moet je eens nagaan onder welke omstandigheden hij dat schrijft. Om te beginnen zit hij nog altijd gevangen te Rome (1: 7 enz.) en dat dat geen pretje is weten de *Filippen-*

zen — zelfs uit eigen aanschouwing (1: 30). Heeft Paulus zijn eerste kennismaking met Europa niet bekocht met geseling en opsluiting uitgerekend in de gevangenis van *Filippi* (Hand. 16: 19-40)? De *Filippenzen* weten daar alles van (1: 29, 30). En al heeft Paulus vertrouwen in de toekomst (2: 24) de uitslag van zijn rechtszaak is nog altijd onzeker (1: 20). Daarbij wordt zijn situatie nog extra moeilijk gemaakt door... collega's, die den Christus verkondigen uit eigenbelang, met de onzuivere bedoeling, zijn gevangenschap te verzwaren (1: 17). Ook moet hij wenende, met tranen in de ogen, constateren dat velen wandelen als vijanden van het kruis van Christus (3: 18). Bovendien kreeg hij nog extra zorgen door de „ziekte“ van Epaphroditus (2: 25-30). Lees maar: hij is ook ziek geweest, de dood nabij (om het werk van Christus (2: 30), maar God heeft Zich over hem ontfermd, en niet alleen over hem, maar ook over mij, opdat ik niet droefheid op droefheid zou hebben (2: 27).

De *Filippenzen* hebben ervan gehoord en zitten erover in zorg (2: 25 v.v.). Zo goed als over Paulus (1: 12). Verder zijn er tegenstanders die hen beangstigen (1: 28). Ook hun is het leed om Christus' wil niet bespaard gebleven (1: 29; cf. Hand. 16). Verder maken de Joden hun het leven en de eredienst zuur (3: 2-16). Terwijl, als klap op de vuurpijl, er zelfs binnen de gemeente wrijving is (4: 2).

Vriendelijkheid

Je zult die cipier van *Filippi*'s gevangenis zijn of gezinslid en dan zulke trieste ervaringen hebben. Stelt u zich hem eens voor, met zijn huisgezin. En hoor Paulus dan tegen hem zeggen: blij zijn! en nog eens: blij zijn! (4: 4).

Eerder zou je 't omgekeerde verwachten — verontwaardiging of „de aardigheid is er voor mij al lang af“.

Niet voor niets voegt Paulus er aan toe: uw vriendelijkheid zij alle mensen bekend. Ja heus: uw mildheid, toegankelijkheid, inschikkelijkheid — het pure tegendeel van (begrijpelijke) verontwaardiging en boosheid. Paulus mag hier terecht om vragen — hij geeft het goede voorbeeld (1: 18), terwijl zijn positie nog veel hachelijker is. Sterker nog: hij kan een beroep op hen doen in naam van Christus zelf (2: 1-8), die tenslotte Zelf maar de voeten van Zijn discipelen ging wassen. Die alleen maar met woord en daad het goede Woord Gods uitdeelde — en als dank werd gekruisigd... Altijd weer is er terechte reden tot verontwaardiging. Op politiek, maatschappelijk, zelfs kerkelijk gebied ben je vaak lijdend voorwerp van andermans grillen, luimen, egoïsme, afgunst, heerszucht en wat dies meer zij. Zaken waartegen (denk eens aan laster) weinig of niets te doen valt, waarin je onmachtig bent. Hoe beantwoord je dat? Met mildheid, inschikkelijkheid, die niet vruchteloos is (Hand. 2: 47), die het gezicht van de kerk bepaalt. Juist als christen kun je je veroorloven zeer mild te zijn: de Heer is nabij — je staat niet alleen. Hem dien je uiteindelijk en allerleerst. Als burgers van het rijk der hemelen (3: 20) stem je in met de grondwet: liefde (vgl. 1 Cor. 13). Met Hem „nabij“ kun je je permitteren inschikkelijk te zijn.

Vreugde en vrede

Omdat Hij nabij is, kun je ook accepteren: weest in geen ding bezorgd! Niet dat er geen redenen zijn om je zorgen te maken — die waren er voor Paulus en *Filippi*. Maar Paulus heeft, als knecht van Jezus, een definitieve rekening opgemaakt (1: 20 v.v.) en zijn weg uitgestippeld (3: 12 v.v.) Waarbij het „vergetende hetgeen achter mij ligt“ (ook de onheusheid en vijandigheid) misschien wel de vuurproef is. De zorgen zijn er echt wel, maar: de Here is nabij! Of er dan niets te wensen overblijft? Of de situatie niets te wensen overlaat? Integendeel: laten uw (dringende) wensen

ATTENTIE!

Met ingang van heden is het adres van de sekretaris van de redaktie:

Ds K. Muller,
Riouwstraat 59
1521 SC - Wormerveer
tel. 075 - 282589

door gebed en smeking met dankzegging bekend worden bij God — het enige goede adres. Niemand behoeft zich zonder meer neer te leggen bij wantoestanden. Maar i.p.v. de theologie der revolutie stelt Paulus het gebed des rechtvaardigen, dat veel vermag (Jac. 5: 16). Wie God kent, weet uit de mond van Jezus dat bezorgd zijn niet nodig is (Mt. 6: 25-4).

Begon Paulus met de griekse groet (weest blij) — het doet hem, als jood, als zo vaak ook denken aan de hebreeuwse: sjalom! Hoor maar: en de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat... Ja, dat gaat je verstand (en dat van anderen) te boven, dat je bij alle onrecht zo vriendelijk, inschikkelijk kunt zijn, dat je dat op kunt brengen.

Het mooie is dat deze vrede... je hart en gedachten behoedt in (verbondenheid met) Christus Jezus. Daaruit blijkt: het gaat niet vanzelf. Anders was dat „behoeden“ niet nodig. Als wij naar ons gemoed (hart) te werk gingen, als wij onze gedachten de vrije loop lieten, bleef er van de vriendelijkheid niet veel over. Maar in de verbondenheid met Christus Jezus (laat die gezindheid bij u zijn, die ook in Christus Jezus was, (2: 5) deel je in de ware vrede en kun je echt blij zijn. Blij — niet goedkoop als uitwendig, luïdruchtig vertoon, opgelegd als een nieuwe wet. Maar blij van binnen uit — ondanks alle tegenstand en onrecht. Een blij zijn dat zich veroorloven kan royaal te zijn. Zoals God royaal is tegenover ons!

H. DE JONG — AMSTERDAM

LACONIEK

Wat doet het er toe?

In elk geval,

hetzij

met een bij-oogmerk,

hetzij

in oprechtheid,

wordt

Christus verkondigd,

en daarin verblijdt ik mij.

Philip. 1 : 18

In het onderscheiden tussen hoofdzaken en bijzaken brengen christenen het in het algemeen niet erg ver. Omgekeerd zijn wij zeer bedreven in het verheffen van bijzaken tot hoofdzaken. Vooral wanneer bijzaken onze persoon raken, blazen wij ze op en zeggen, dat de eer van Christus in geding is. We kunnen in dezen veel leren van de apostel Paulus, die werkelijk op z'n achterste benen staat, wanneer hij het evangelie dat hij brengt in gevaar ziet komen, maar van de andere kant merkwaardig laconiek reageert, wanneer hij het slachtoffer is van een kwaadaardige rivaliteit. Het blijkt dan volgens de hierboven geschreven tekst en volgens de woorden erom heen over een rivaliteit te gaan, die niet gemakkelijk te onderkennen valt. Want ze loopt met het masker voor van de ware en pure evangelieverkondiging. Stel je voor, Paulus heeft te maken met mensen, die gehoord hebben dat de apostel om het evangelie gevangen zit. Dat is voor hen aanleiding om met grote vrijmoedigheid het evangelie te gaan verbreiden. Maar nu zijn er onder deze verkondigers die daarmee hopen te bereiken dat de gevangenschap voor Paulus moeilijker te verdragen zal zijn. Dat hij uit zijn vel zal springen van jalouzie bij het zien van het succes dat zij met hun evangelieprediking hebben. Dat hij deswege als een hond aan zijn ketting zal rukken om ook mee te doen aan de grote competitie en zich daardoor zal verwonden.

★ ★ ★

Het is beschamend wat hier voor motief tot evangelieverkondiging aan het licht komt. En dat bij 'broeders in den Here', zoals Pau-

Kerkelijk Leven

lus in vs. 14 toch ook deze mensen noemt. Hoe kunnen mensen die Jezus Christus liefhebben zo laaghartig eerezuchtig zijn? Waarschijnlijk hebben ze Paulus zelf voor een eerezuchtige gehouden en hebben ze tegen elkaar gezegd toen hij gevangen zat: het is wel eens goed voor hem, dat hij ziet dat het werk gewoon doorgaat als hij er niet is. Hij moet niet denken, dat hij onmisbaar is. Zo komt 't al een heel stuk dicht bij ons te staan.

Hadden ze gelijk? Was Paulus eerezuchtig? Eerlijk gezegd, ik heb het ook wel eens gedacht. Bijvoorbeeld bij dit woord van hem: „Ik stelde er mijn eer in het (evangelie) te verkondigen, doch zo dat ik niet optrad waar de naam van Christus reeds genoemd was, om niet op eens anders fundament te bouwen” (Rom. 15: 20). Ik kan me voorstellen dat mensen die Paulus zulke dingen hoorden zeggen, dachten: nou, nou, die vlakt zichzelf ook niet uit. Maar in zijn gevangenschap lag nu een onbedriegelijke toetssteen. Als hij werkelijk eerezuchtig was, dan moest dat nu blijken. Dan moest hij nu in de gevangenis zich zitten op te eten van jalouzie. In werkelijkheid ontmoeten we een geketende die geestelijk vrij is van eerezucht: ach, als Christus maar verkondigd wordt! Een afdoend bewijs dat hij ten onrechte onder verdenking stond en staat.

★ ★ ★

Wat de beschuldigers zeiden, dat waren ze zelf. Maar ze waren het op zulk een wijze, dat ze voor ons pijnlijk herkenbaar zijn. Dit laaghartige is toch dicht bij dan wij wel denken. Speelt het bijvoorbeeld niet een grote rol tussen kerken van eenzelfde confessie of prediking? Wanneer een bepaalde kerk in haar berichtgeving de organen over een andere kerk die haar zeer na staat alleen maar nieuws opneemt, dat die kerk bij de lezers in een kwaad daglicht kan stellen, dan denk je wel eens: hoe is het nu, staat bij hen de kerk in dienst van de waarheid of staat bij hen de „waarheid” in dienst van de „kerk”?

Verblijdt men zich nog over de waarheid die bij de ander gevonden wordt, zoals voor de liefde kenmerkend is, of is er een nauwelijks verholten vreugde over wat men ziet als ongerechtigheid (1 Cor. 13: 6, 7)? Er is veel rivaliteit, ook tussen kerken die hetzelfde of praktisch hetzelfde zeggen. Dat is dan wel geen persoonlijke eerezucht, maar kerkelijke eerezucht of eigenbelang. Begrijpelijk, want het valt niet mee om als kleine kerk je identiteit te bewaren. Daar heb je de rug en het ongelijk van anderen haast wel voor nodig. Maar wat begrijpelijk is, is daarom nog niet goed.

★ ★ ★

Hoe reageren wij nu op dit euvel? Natuurlijk in de eerste plaats door scherp op te letten in hoeverre we er zelf ook aan mank gaan. Wanneer 't je aangedaan wordt, merk je het eerder dan wanneer je 't anderen aandoet. Maar ik ben ervan overtuigd: 't zit in ons aller hart, en 't komt er uit ook. Als kerk een goede beurt te maken ten koste van andere kerken — voor dat je 't weet, is het je gepasseerd. Tussen kerken regeert weinig het fatsoen — en dat naarmate ze elkaar nader staan.

Maar verder, hoe reageren we er nog meer op? Door de hoofdzaak goed in het oog te houden. De hoofdzaak is dat het heerlijke evangelie van Jezus Christus verkondigd wordt, uit wat voor motief dan ook. Ja, maar als dat heerlijke evangelie nu zelfs de verkondigers ervan zo weinig vrijmaakt van eerezucht en eigenbelang, overtuigt het dan nog wel? Is het dan nog wel een heerlijk evangelie? Toch, als wij zelf het slachtoffer zijn van kwaadaardige rivaliteit waardoor we ons wel steeds wrijfpal moeten voelen en we behouden daaronder de blijdschap, die Paulus uitspreekt, dan is dat een vrucht van Gods Geest. Dan zijn we bezig iets kwaads door iets goeds te overwinnen. Ik stel me nu even voor

dat de broeders over wie Paulus het hier heeft, de brief aan de Philippenzen onder ogen hebben gekregen en daarin lezen: „Maar wat geeft het? Want of het nu uit eerlijke of oneerlijke motieven gebeurt, in beide gevallen wordt Christus bekend gemaakt en daar ben ik blij om. En dat zal ik ook blijven.” Zouden deze verrukkelijke zinnen hun niets gedaan hebben? Ik kan het me niet voorstellen. Dit is immers een greep van Paulus naar hun hart, dat toch ook brandde van liefde tot de Here en zijn evangelie?

★ ★ ★

Boven dit overdenkingachtige stuk zette ik het woord laconiek. Een woord dat als bezwaar heeft, dat 't niet kerkelijk en ook niet bijbels is. Het komt uit de griekse cultuur. Daarom moet er wel een verklarend woord bij. Het kan namelijk zijn, dat wij er iets van onverschilligheid in horen. Een laconiek mens blijft onder alles dood kalm en is niet plat te krijgen. Hij legt een zekere onserieusheid aan de dag. Vanwege zijn sterk relativeringsvermogen. Dit alles bedoel ik niet of slechts ten dele. Het gaat mij om een gegrepenheid door de hoofdzaak die zo sterk is dat je bijzaken inderdaad weet te relativiseren, er kalm onder blijft en jezelf er niet door van de wijs laat brengen. Men zou het ook wel met humor kunnen aanduiden, mits we het hierover eens zijn dat humor meer met nederigheid dan met grappigheid te maken heeft. Dan maar gewoon het woord 'ootmoed' gebruiken? Ja, maar ik ben bang dat alles dan toch weer loodzwaar gaat worden. Je verliest zo die kennelijke lichtvoetigheid waarmee Paulus over al de nare barrières die mensen voor hem opwerpen, heen springt. Daarom toch maar het woord 'laconiek'. Het prikkelt tot nadenken: Wat hadden die oude grieken dat wij niet hebben en we toch, getuige Paulus hier, zouden kunnen hebben?

A. P. MUYS — ZEIST

Correctie op het Christendom

(3)

Een merkwaardig pseudo-Christelijk moitief treedt bij Hegel sterk naar voren. We hebben het al genoemd, maar om het karakter van Hegels denken goed te laten zien, moeten we er nog wat breder over handelen. Het vroegste monnikswezen is er exponent van: het af-

wijzen van de „wereld”, omdat naar hun mening de zintuiglijke wereld in zich zelf, naar haar aard verwerpelijk was. De Gnostiek heeft dat gedreven en diep in de Christelijke traditie ingedreven. Men kan het lichamelijke wel aan zich zelf overlaten door of door ascese zich daarvan vrij te maken, of het zijn eigen gang te laten gaan. Daar zat ook wel iets in:

men kon dan met de uitwendige mens de „diepten van Satan” leren kennen! Geestelijke winst, die feitelijk geen kosten meebracht! We vinden dat reeds in Op. 2: 24. In deze pseudo-Christelijke lijn ziet Hegel „evangelische geschiedenis” in de bevrijding van het zintuigelijke, eindige. En zegt hij: doordat Christus in deze wereld is ingegaan is de gewone werkelijkheid, de laagheid, gemeenheid daarvan, die zo verachtelijk is, *gezezen*! Hoe beredeneert hij dat? Zo: de zintuigelijke werkelijkheid is „vlees”, met de connotatie van „slecht”, zondig, waarmee de Schrift dat woord ook zo dikwijls gebruikt. Maar let wel: die verwerpelijke is er bij Hegel niet pas door de val, maar intrinsiek door haar eindig-zijn. Daar het ingaan van Christus, die éne individuele mens met wie het absolute zich heeft verbonden, is, in hem, deze wereld, hoe we haar ook in haar wezen kennen als zinelijk, bloot negatief, ineens tot aanzien, eer gekomen. Zo iets als de objectieve verlossing van alle mensen door Christus bij Barth en zijn leerlingen: ze zijn verlost, al weten ze het niet! Zo is hier de verwerpelijke integraal tot eer gekomen. Want het absolute, god, heeft in de combinatiefiguur van Christus zelf déél aan de eindigheid. Dus pas ná 1 na Chr.! Van eeuwig proces gesproken!

Eer en aanzien dus. Maar het gnostische element ontluiert die straks weer! Want merkwaardig genoeg: door de vleeswording komt de natuur, de wereld juist op zichzelf te staan. Want door het zicht dat we nu hebben op het ingaan van god in de wereld, kan ze geen „Sakralkosmos” meer wezen! Nu wordt steen weer gewoon steen! En een filosoof kan de verwerpelijke werkelijkheid nu pas goed zien met zijn redelijke kijk, niet meer verblind door bijgeloof, als zou de wereld een expressie van god zijn, of een naar hogere, goddelijke sfeer heenwijzende schone harmonie. Toeval, bepaaldheid in haar beperktheid komen nu tegenover de godheid van met Christus pas goed in het licht als ónwaar gezien dan, vanuit de rede, dat eeuwige onveranderlijke ware! Zo komt ná de eer en het aanzien het lichamelijke toch weer uit in zijn negativiteit. De „incarnatie” was nodig — en dat betekende eer voor het eindige. Maar de incarnatie was eervol alléén maar als moment in een eeuwig, doorgaande beweging. Straks wordt dat geëerde aan het kruis geslagen, opgeofferd, als negatief, inadaequaat ten toon gesteld. Pas dan kan het goddelijke zich op geëigende, dat is geestelijke wijze openbaren.

Christus heeft dus niet het „handschrift onzer zonden” aan het kruis geslagen, maar ons menselijk geschapen-zijn. Dat uit het absolute is voortgekomen, doch daaraan vreemd is geworden; dus verkeerd is.

Volgens Hegel heeft het Christendom twee noodzakelijke elementen, nl. de ontgoddelijking van de natuur en de komst van een mens, die het vertrouwen in zich droeg met *het* absolute één te zijn... Dat is wel een heel ander denkgebouw dan we in de H. Schrift vinden! Het is eigenbouw! Echt in de oorlogsbetekenis van surrogaat!

En kunt U begrijpen, wat hier volgt: in de mens Christus, zoals hij getekend is in de vorige zin, was de wereld weer met de geest verzoend? Omdat de hele natuur on-goddelijk was geworden, kon slechts de natuur van deze éne mens goddelijk zijn. Want het absolute als zoon-fase had zich met die mens verenigd, had hem aanvaard, was dus met hem als bijzonder geval verzoend. De natuur van die éne was goddelijk geworden, en van die ene natuur uit kon de hele natuur, wereld, kosmos weer gewijd worden?

Dus het is zó: een mens met het vertrouwen één te wezen met het absolute brengt dáádoor, omdat dat zijn natuur is, de verzoening al tot stand. Dat is als „dadelijke” gehoorzaamheid reeds voldoende. De wijding of heiliging is het moment, dat onmiddellijk aan de ontgoddelijking voorafgaat. Door Hegels Christus figuur werd het eindige gewijd, verzoend... maar het wordt nu in de geschiedenis van Christus opgenomen om gekruisigd, óntwijd, te worden. Wel staat de ontgoddelijking niet alléén in verband met het kruis, maar dadelijk al met het eindigworden, met „schepping”, zoals Hegel die opvat.

Volgens Hegels interpretatie stelt ook de Joodse religie de natuur als iets zuiver uitwendigs: hier begint het „proza” der natuur. Met de achtergrond van het „proza” wordt de geest pas op zijn waarde geschat! Voor Hegel is de schepping in de Joodse religie een ontgoddelijking van de Sakralkosmos van de heidenen; en daarmee uittocht uit het rijk der natuur en bevrijding uit de ban der natuurmythen. En dus kon toen ten aanzien van het prozaïsch geheel van entiteiten, individuele „dingen” de wetenschap haar taak beginnen. En daarin vindt de wetenschap ook haar grens. Dan komt de speculatieve filosofie aan bod! Want hogere behoeften dienen bevredigd te worden: het ware leven begint nu eenmaal met de dood van de natuur. Het opheffen van het eindige.

In deze gedachtensfeer kan Gods Zelfopenbaring in de zicht- en tastbare werkelijkheid alleen maar disharmonieus zijn. Maar in Rom. 1 staat, dat Hij uit Zijn werken gekend kan worden; zeker niet, omdat die werkelijkheid op zich niet met Hem harmonieert!

Juist de discrepantie, het verschil, dat Hegel poneert, drijft in zijn systeem de „Geschichte Gottes” — de rondgang door de fasen (en

wel: tijdloos, eeuwig) naar de hoogste spits van het eindige: *de dood*.

De dood, de negatie van het eindige is het juiste substraat, de basis voor de verschijning van de idee! Door het zich tot zichzelf terugbuigen verdwijnt weer, wat eerst uit de idee verscheen.

De godmens van Hegel lijdt aan de ongelijkheid tussen zijn goddelijke en menselijke natuur, die immers eindig is en sterven moet. Hij ondergaat hetzelfde lot als wij allemaal: „jeder stirbt für sich selbst!” Voor plaatsvervangend lijden is hier in dit denken geen plaats! De godmens is maar tóónbeeld voor de principiële verzoening, die alles en allen geldt... Fase van het eeuwige spel.

Wat hebben we dan te maken met de „Passion”, het lijden en sterven van Christus? Die hele passie-geschiedenis is pas relevant in haar aansluiting bij de nood van het ongelukkig bewustzijn. God zelf lijdt; de dood vormt het aanrakingspunt van god en mens-als-natuurlijke-existentie. Door in de dood te gaan heeft god zijn transcendentie opgegeven. Het ware eeuwige „ist” niet en bestaat niet! Dat is maar een rare gedachte! Toch „verklaarbaar”! Want het „eeuwige spel” houdt in, dat de idee iets buiten zichzelf „stelt”; dat is dan natuurlijk niet-idee, en dus negatie van de idee. Waarbij

negatie dubbelzinnig wordt gebruikt! Negatie van het eindige is de dood. Nu vinden we negatie ook in de godsfasen: vader is niet gelijk aan de zoon, deze niet gelijk aan de geest. Zo is de negatie zelfs in *het* absolute, god. Het eeuwige ware komt dus niet voor de volle 100% voor! Maar bij het keerpunt van de dood blijkt, dat god zich niet verliest, maar de dood doodt.

Na afstroping van de eindigheid schijnt de oneindigheid wel van het eindige los te komen, maar door dit proces van incarnatie en afsterven is het eindige een (eeuwig) moment geworden van het goddelijke leven: de menselijkheid is opgenomen in de goddelijke idee! Daar ligt onze redding! Want anders-zijn dan de idee hindert blijkbaar niet, want het staat niet buiten god, hindert de eenheid met god niet.

Op de historische menswording van god — dat is: de vereniging van god met dat éne individu — volgt dus de inlijving van de menselijkheid in het eeuwige goddelijke leven. Zo is de eindigheid geheiligd en zelfs verheerlijkt. Het gaat dus nog al op en neer met het eindige! Het einde is troostrijk. Dat brengt de nieuwe gedachte, dat het eindige tot een moment in het leven gods is geïntegreerd. Dan kun je tevreden zijn!

C. VEENHOF — KAMPEN

Okke Jager en Prins Maurits

(2)

Zoals we in het vorige artikel hebben gezien was Prins Maurits, daarin geadviseerd en gestimuleerd door zijn neef de stadhouder van Friesland, er op uit het conflict tussen de Contra-remonstranten en de Remonstranten door „onderlinge toefelijheid” tot een oplossing te brengen. Mits aan de „Oud-Gereformeerden” vrijheid van godsdiensttoefening werd toegekend; mits de Remonstranten niet bij uitsluiting de kerkgebouwen van de Gereformeerden in bezit hielden; mits de stedelijke Overheden afzagen van geweld bij het doordrijven van haar eigendunkelijk partijdig optreden.

Nog op 30 juni 1917 schreef Willem Lodewijk aan Prins Maurits: „T waere te wenschen dat de remonstranten so wijs waren dat se de contra-remonstranten goedwillichlick toestonden de opentlicke exercitie (uitoefening - C.V.) haerer religie in de Kerck, als daerdoor sij emmers houden sou-

den de autoriteit daerop sij so seer stan (waardoor zij immers de zeggenschap zouden houden waarop zij zozeer staan - C.V.) ende met een maecken rust en vrede door 't gantse landt, beide in politie (staat) en Kercke.” Is dit taal van mannen — Maurits was het hiermee geheel eens — die op het ontketenen van een burgeroorlog uit zijn?

☆☆☆

Dit pogen van de beide prinsen werd uiteindelijk volledig geblokkeerd door het optreden van de Staten van Holland onder de leiding van Oldebarnevelt.

Op 4 augustus 1617 namen die namelijk een reeks besluiten die onder de naam van „Scherpe Resolutie” bekend zijn geworden.

De inhoud daarvan was het volgende:

1. Er werd in aanbevolen een provinciale synode te doen houden onder autoriteit en directie der Staten. (In Holland waren de machthebbers overwegend remonstrants!)

Vervolg op pag. 280 - onder

D. W. L. MILO — DALMALLY

DE ONVOLTOOIDE TOREN

Wanneer de Bijbel over een toren spreekt, komt die er meestal niet best af. Behalve wanneer het over God de Heere gaat, die een sterke toren, een rotsburcht en een hoog vertrek wordt genoemd; of ook de torens van Jerusalem bezongen worden. Maar anders is de toren een waarschuwing voor alle mensen. Wat voor een zelf gekozen doel werd opgericht, wordt door God voor een geheel andersoortig doel gebruikt.

Dat begon al in Babel. U vindt het in Genesis 11. Daar was de toren bedoeld om de mensheid sterk te maken, door eendracht macht te verkrijgen. Maar God blies in die toren en het eind was spraakverwarring, onenigheid, uiteengaan. Een waarschuwing voor allen, bijzonder voor kerkmensen, die door afspraken, organisatie en machtsbundeling deze vergankelijke wereld willen conserveren en zo het komend Godsrijk tegenhouden.

Later vindt u de toren van Tebez. U leest dat in Richteren 9. Koning Abimelech hield een strafexpeditie tegen zijn eigen onderdanen, keek niet op een paar honderd doden en trof toen een gevluchte stadsbevolking aan, verschanst in een toren. Hij wilde de zaak meteen in brand steken en waagde zich zo dicht bij het bouwwerk, dat een vrouw vanaf de torentrans een molensteen op zijn kop kon mikken. Dat werd 's konings einde. Een waarschuwing voor hooggeplaatsten, om niet roekeloos wraak te oefenen.

En — om nog een enkel voorbeeld te noemen — de toren bij Siloam.

Lucas (13) vertelt daarvan bij monde van de Heiland, dat die toren is omgevallen, waarbij achttien mensen de dood vonden. Een bouwvallige toren misschien? Een bouw-ongeval mogelijk? Niemand weet het. Maar de Heiland waarschuwde met dit laatste nieuws: dat wij allen, onschuldig en wel, op dezelfde manier kunnen omkomen wanneer wij ons niet tijdig bekeren.

—o—

En dan komt bij Lucas, in het volgende hoofdstuk, een merkwaardig beeld, waarbij weer de toren betrokken is. Luister. De Heiland waarschuwt daar:

*Wie van u, die een toren wil bouwen,
zet zich niet eerst neer
om de kosten te berekenen:
of hij het werk zal kunnen volbrengen?*

*Anders zouden,
als hij de fundamenten gemaakt had
en het werk niet kon voltooien,
allen die het zagen
beginnen hem te bespotten,
zeggende*

*die man begon te bouwen
maar hij kon het niet voltooien!*

Lijkt het niet een zot beeld? Is het voorbeeld niet ver gezocht? Hebt u ooit een onvoltooide toren gezien, die grond geeft aan deze sterke retoriek? Zeg maar eerlijk dat u het beeld, als waarschuwing bedoeld, eerbiedig aanhoort — maar het gegeven nauwelijks praktisch bruikbaar acht.

Welnu. In de West-Schotse havenplaats Oban staat zulk een onvol-

Vervolg van pag. 279

2. De Steden werd aangeraden krijgsvolk aan te nemen, tot uitvoering van de resoluties van de Staten en tot hun eigen veiligheid.
3. Klachten tegen de stedelijke regenten over zaken die religie betreffende mogen alleen bij de Staten worden ingediend.

4. Wat enig rechtcollege daar tegen in brengt zal van geen waarde zijn.

5. Aan „alle oversten en krijgslieden” die „ter repartitie” van Holland stonden — dat wil zeggen: dat contingent soldaten dat door Holland betaald werd — werd gelast dat zij, ondanks alle bevelen van anderen zouden ontvangen, uitsluitend aan de Staten of de stedelijke regenten gehoorzaam moesten zijn.

Deze „Scherpe Resolutie” is de consequente toepassing in de toenmalige concrete omstandigheden van Oldebarnevelts opvattingen: de Staten van iedere provincie zijn soeverein!

En: de overheid heeft een verregaand, zo niet een volledig zeggenschap over de zaken van de kerk.

Maurits schreef aan Willem Lodewijk over deze dodelijk gevaarlijke stap van de Staten van Holland — het besluit was n.b. met de kleinst mogelijke meerderheid

genomen! — dat deze zo buitensporige besluiten (resolutiones si extravagantes) hadden genomen dat hij een scheuring in de staat voorzag zoals er ook reeds een ten aanzien van de religie bestond. Het onttrekken van dat deel van het leger dat door Holland betaald werd aan het bevel van de opperbevelhebber — in casu Prins Maurits — die door de Staten-Generaal als zodanig over het leger van de gehele Unie, de gehele „Republiek der Verenigde Nederlanden”, was aangesteld, was zonder meer onwettig!

Bijzonder gevaarlijk was het aanstellen van „waardgelders”. Ongetwijfeld was dat vroeger ook wel geschied. Maar toen deed men dat als aanvulling van het Unieleger. Nu moesten zij dienen ter vervanging daarvan, ja, feitelijk kwamen zij daartegenover te staan!

☆☆☆

Robert Fruin, de grote historicus van de vorige eeuw, fel tegenstander, als liberaal, van Groens religieuze en politieke beginselen, maar vol lof over diens uitzonderlijke bekwaamheid en objectiviteit als historicus, schreef over de eerste resoluties die door de Staten van Holland, onder leiding van Oldebarnevelt, inzake de twisten tussen de Contra-remonstranten en de Remonstranten wa-

ren genomen: „Niets scheen billiker, niets verdraagzamer, maar inderdaad was de handelwijs der Staten partijdig en onrechtvaardig. De remonstranten verlangden niet meer dan dat hun gevoelen als Christelijk en gereformeerd geduld werd; zij waren dus met de uitspraak der Staten volstaan. Maar de rechtzinnige ijverars — ten onrechte, ik stem het toe — achtten het punt van verschil zo gewichtig, dat zij met de remonstranten geen broederschap houden konden. Was het dan niet hard hen te dwingen verenigd te blijven met mensen, van welke zij zich ten duurste verplicht rekenden te scheiden? Werd het hun niet ondragelijk daarenboven te moeten zwijgen, als zij zijdelings de grondslag van hun geloof zagen ondermijnen?

Als zij van de kansel de gemeente van de heilloze dwaalleer waarschuwd, dan werden zij als overtreders van de plakaten door de wereldlijke regering bestraft en, bij herhaling afgezet, soms de stad uitgebannen. Hier en daar liet men oogluikend toe dat zij in bijzondere gebouwen de welangename leer des voorbeschikking verkondigden. Maar elders werd hun ook dat verboden! De beruchte keur van Schieland verbood zulke afzonderlijke prediking op een boete van drie honderd gulden voor de hoorder als wel voor

de prediker en op verbeurte van het gebouw. Zulke plakaten waren zeker gematigder dan de bloedplakaten, maar van gelijke strekking. Geen wonder dat zij het volk verbitterden. De regering had een gevaarlijke weg ingeslagen, waarop zij niet kon stilstaan en die tot volslagen overheersing leiden moest.”

Het oordeel dat Fruin over de resoluties der Hollandse Staten velt komt uiteraard vóór alles neer op het hoofd van Oldebarnevelt. Want hij was er de geestelijke vader van, de „auctor intellectualis”.

☆☆☆

Fruin heeft zich ook duidelijk uitgelaten over de „Scherpe Resolutie”. Hij noemt die „een der meest roekeloze besluiten die ooit genomen zijn.”

Scherper oordeel dan dit is bijna niet mogelijk.

„Die resolutie”, zo schreef hij in een beroemd geworden Gidsartikel, „gelastte den soldaten, die door Holland bezoldigd werden, bij opschudding hun hulp aan de regering der garnizoensplaats te lenen, „ook niettegenstaande enige andere bevelen.” — bevelen van Maurits namelijk — op straffe van ogenblikkelijk te worden afgedankt. Zij machtigde verder elke stad, waar voor oproer te vrezen was, waardgelders aan te

tooiden toren. Het is de MacCaig's Tower, die niet in een verborgen hoekje staat — maar hoog boven het stadje uitsteekt en het profiel van Oban, tegen de achtergrond van groene heuvels, erbarmelijk vertekent.

Wie was de bouwer, waarover men zich sedert 1890 vrolijk maakt?

John Stuart McCaig, van vorstelijke afkomst, was bankier te Oban, eind vorige eeuw. Tussen 1890 en 1900 bouwde hij het kolossale geval met de goede bedoeling werkeloze arbeiders te helpen. In het voorbijgaan ook om voor zich zelf een onuitroeibaar monument op te richten. Het gebouw kreeg een ronde vorm, geïnspireerd op Rome's Colosseum; met spitsbogen in plaats van rondbogen, terwijl het origineel bovendien ovaal van model is. Alleen vanwege het gebruik van plaatselijk graniet kan McCaig worden gesprezen; voor de rest valt zijn toren lelijk uit de toon. Toen het gebouw klaar was tot aan het dak, bleek het geld op te zijn. Het monument werd in de steek gelaten. Niemand maakte het af. Tot op de huidige dag waarschuwt het iedere voorbijganger, met de waarschuwing van de Heiland uit Lucas 14.

—o—

De Red Guide (Highlands) zegt er dit van. Het silhouet van Oban is onderbroken door een imposante toren, een weinig schilderachtig overblijfsel van een doodgeboren kindje met een waterhoofd.

Een andere Red Guide (Scotland) meldt honderd: een onmetelijke ronde stenen toren, die een plaatselijke bankier McCaig oprichtte tot eigen nagedachtenis.

En de schrijver W. H. Murray (West Highlands of Scotland) bericht erover:

Staande op Oban's pier kijk je naar de stad. Je hoeft je ogen maar op te slaan om beledigd te worden door MacCaig's

dwaasheid. Deze ronde toren hurkt neer op een beboste heuvel, direkt boven het centrum van de stad. Zijn verdiepingen, elk van arcades voorzien, zijn een nabootsing van Rome's Colosseum; zijn structuur valt totaal uit de harmonie van zijn omgeving. Het effect is foeilelijk, als u het precies wilt weten.

Het stadsbestuur zet hem 's avonds in strijklucht en toevallig wordt door deze speelse onbeschaamdheid zeer duidelijk: dat hij daar staat losgerukt van de stad beneden en op zijn eentje de stad tot een benauwende kroon dient. Overdag gezien zou hij de tuin van Nero's gouden paleis te Rome kunnen opsieren — maar in Oban is hij een nachtmerrie.

Zo, wat die drie handboeken erover melden is toch niet mals. Als u in de buurt komt moet u er bepaald eens heen gaan. De wildernis, die in zijn open ruimte was gegroeid, is in 1970 omgevormd tot een tuin met heesters, banken en een oriëntaertafel. U kunt er rustig zitten.

En nadenken over de mens, die een toren ging bouwen tot heil van de naaste en tot eer van hemzelf. Een man die, hoewel bankier zijnde, niet een begroting vooraf maakte; of misschien slecht in het rekenen was. Zodat hij zijn werk nimmer klaar kreeg.

Zodat, nu de fundamenteën gelegd en de muren opgetrokken waren, hij het werk niet kon voltooien. En niemand op de gedachte kwam, zijn ijdel monument af te maken. Zelfs de overheid niet.

Zodat ieder, die de massieve flater ziet, moet zeggen: haha, een bankier zei u? En slecht in het rekenen? En geen begroting gemaakt? En nog ijdel bovendien? Haha!

Maar overigens behoeft u geen bankier te zijn, om uw doel te missen. Het hele theologisch beladen woord „zonde” betekent immers van huis uit niet anders dan: het doel gemist?

nemen en in haar bijzondere eed te stellen. Eindelijk verbood zij de Hooge Raad en het Hof van Holland rechtsingang te verlenen aan burgers, die, door hun regering buitengewoon gestraft, daarover bij hen in beklag kwamen.

Roekeloos en gevaarvol was deze resolutie in de hoogste mate; onwettig was zij, geloof ik, slechts in zover, als zij de soldaten der Unie die hun kapitein-generaal gehoorzaamden, met afdanking bedreigde; noch het lichten van waardgelders; noch het verbod aan de gerechtshoven ging de bevoegdheid der Staten te buiten; voor beide maatregelen bestonden goede antecedenten. En de nood wettigde het besluit bovendien; als de Staten niet wilden wijken, konden zij niet anders handelen. Maar die noodzakelijkheid had hun moeten leren dat zij op een dwaalweg waren: een regering, die noch op haar leger, noch op haar gewapende burgerij vertrouwen kan; die, om zich staande te houden, eigen trawanten behoeft, is op de weg van overheersing en omwenteling; haar hoogste recht onttaardt in onrecht.”

„De Staten, zo gaat Fruin verder, ik twijfel er niet aan, waren heilig overtuigd dat zij in het welbegrepen belang des volks regeerden; maar zij konden het zich wel niet ontveinzen dat zij tegen de vaste en uitgedrukte wil van de meer-

derheid des volks handelden. En een vrijheidslievend volk verstaat niet dat men het gelukkig maakt tegen zijn wil. Wat moest er van het land worden, als, gelijk te voorzien was, de soldaten hun bevelhebbers meer dan hun betaalleren gehoorzaamden; als de gerechtshoven weigerden het hun opgelegde verbod te ontzien? Zouden dan die hoge collegiën afgezet, zouden de geregelde regimenten door de waardgelders ontwapend moeten worden? Een burgeroorlog lag in de resolutie opgesloten.”

En de man van deze resolutie was ook weer — Oldebarnevelt.

☆☆☆

Ondanks het voor de Republiek dreigende en dodelijke gevaar van een burgeroorlog — straks, na het twaalfjarig bestand, moest de oorlog met Spanje worden voortgezet! — wilde Oldebarnevelt geen stap terugzetten. Integendeel hij bereidde nog hardere maatregelen voor. Fruin vertelt er dit van: „Oldebarnevelt had berekend dat het zover niet komen zou. Zijn plan met de waardgelders, zo veel wij er van bemerkten, was wel overlegd. De kern van het leger, de Franse regimenten, die volgens verdrag door Frankrijk bezoldigd moesten worden, waren wgens de uitputting der Franse finantiën

onbetaald gebleven, en Holland had hun soldij voorgeschoten! Nu dacht Oldebarnevelt, op grond dat Holland niet meer voorschieten wilde, die vreemde troepen af te danken, en met het dus gespaarde geld de waardgelders te onderhouden en te vermeerderen, en, zo doende, in plaats der regimenten in den eed van de generaliteit, een nieuw leger in bijzondere eed der Hollandse steden aan te werven. Aan het hoofd van dat nieuwe leger dacht hij Frederik Hendrik te plaatsen: de broeder tegenover de broeder. Maar tot het uitvoeren van een zo ver reikend plan was meer tijd nodig dan aan de Staten van Holland gelaten werd.”

☆☆☆

Inderdaad, die tijd werd die Staten niet gelaten! In het land ontstond een grenzenloze verwarring. Het is niet nodig die te beschrijven.

Prins Maurits, aldus Fruin, begon de knoop door te hakken. Rustig, met goed overleg, gesteund door de Staten-Generaal, doet hij, zonder dat een druppel bloed vergoten wordt, stap na stap om de plannen van Oldebarnevelt en Holland te verijdelen. En als ten slotte de waardgelders in Utrecht zijn afgedankt wordt

de eenheid van de Unie hersteld. „Die ene forse slag — aldus Fruin — wierp het gehele gebouw van Hollands heerszucht omver.”

☆☆☆

Nog één opmerking wil ik maken. De Amerikaanse auteur John Lothrop Motley die in ons land zeer bekend was geworden door zijn boeiende boeken over de Republiek der Verenigde Nederlanden (*The Rise of the Dutch Republic* (3 dln) en *History of the United Netherlands* (4 dln) — ze waren direct in het Nederlands vertaald en werden zeer gewaardeerd) schreef in 1874 — hij was in een vriendschappelijk contact met Groen van Prinsterer getreden! — een boek over *Leven en dood van Johan van Barnevelt* (*The life and death of John of Barnevelt*). In dit boek werd aan Maurits ten laste gelegd „dat hij de soevereiniteit dezer landen belust; bij die toelag in Barnevelt zijn hinderpaal vindend; deswege met hartstochtelijke haat tegen de Staatsman bezielde; zonder eigen werking de Gereformeerde beweging heeft aangegrepen, om zijn tegenstander de voet te lichten en niet te rusten eer hij onschadelijk werd gemaakt en gerechtelijk vermoord.”

Kuyper die deze typering van Motley's boek gaf was er zeer door verontrust. Hij schreef in *De*

Standaard van 16 en 17 maart een paar artikelen over Motley's boek nadat Groen's bestrijding daarvan in diens *Maurice et Barnevelt* was verschenen. Daarin leest men o.a.: „De kennis van het feitelijk gebeurde (dringt) elke valsche traditie terug. Groen's *Archives* hadden de aan Maurits vijandige traditie gebroken.” Het begon tot de goede toon te behoren om niet over Maurits te denken, gelijk eertijds onze „Staatsen” dachten. Ook buiten onze grenzen scheen het verguizen van de grote Oranjevorst zijn beste dagen te hebben gehad.” Deze „met zo ongehooflijke inspanning verworven winst dreigde onverhoeds verloren te gaan.”

...De man die hiertoe aanleiding gaf was Motley.

...Motley's Barnevelt verbijsterde en sleepte weg.

...nu dat meesterlijke pleidooi tegen de Prins een naam droeg, die sinds jaren met de liefde voor Oranje en de bewondering voor onze De Zwijger vereenzelvigd was; nu niet een onbekende, veel minder een verdachte naam, maar de ongeëvenaarde panegyrist (lofredenaar) van onze Opstand tegen Spanje zó hard een vonnis zonder een zweem van verschooning of aarzeling vellen dorst,

moest ook dat schuld wel den arm outglijden en moedeloos de smartelijke bekentenis op de lippen komen, dat men althans op dat punt zich in de waardering onzer historie had vergist... Of Groen zwijgen zou? Maar; aan het deken van een aftocht, als waartoe hier besloten moest worden viel immers in ernst niet meer te denken? Dr Nuyens (een vooraanstaand rooms-katholiek historicus uit die dagen - C.V.) was in zijn lof voor Motley schier uitbundig. De recensies van de tweede rang wedijverden in prijs en bewondering voor Motley's jongste pennevrucht. De boekhandel beleefde aan het lijvig werk een ongemeen succes. Aan het volkomen succes ontbrak nog slechts het goedkeurend zegel van de grote Staalmeesters onze Vaderlandse historici. Maar juist dat zegel bleef uit. Fruin zweeg...¹⁾

Maar nu had Groen gesproken. Hij had de handschoenen hem door Motley toegeworpen opgenomen en schreef, zijn „*Maurice et Oldebarnevelt*”.

Het was een meesterlijke apologie. Verpletterend voor Motley's reconstructie van de geschiedenis! De vlijmscherpe en volledig bevoegde criticus Busken Huet noemde ze „meesterlijk” en schreef

er het volgende over: „De inkledding, schijnbaar ongelijkmatig en kwalijk samenhangend, doet dezelfde uitwerking als de ordeleze van Max Havelaar: uitweidingen zonder tal, verwijzingen, noten en toelichting van noten, 'n hollandse zinsnede om een engelse op te helderen, 'n weinig duits, veel frans, oude spelling, nieuwe spelling, bladzijden die met romeinse cijfers, bladzijden die met arabische gepagineerd zijn, bladzijden die bij de arabische nog een sterretje voeren — alles door elkander. Een eerstbeginnende, die zulk een boek durfde schrijven, zou door de kritiek naar huis worden gezonden; maar geen nood! Eerstbeginnenden kunnen zulk werk niet leveren; en dat het er zo vreemd uitziet komt alleen hier vandaan dat de schrijver, berstend als het ware van feiten en opmerkingen waarmee hij 3 dikke delen kon vullen, al zijn kunst heeft te hulp geroepen, om de rechts en links uitpuilende stof zo mogelijk binnen één boekdeel van matigen omvang zamen te dringen. De beste helft van een menschenleven is nodig geweest om tot het schrijven van Maurice et Barnevelt in staat te stellen.”

☆☆☆

Dit was iets over Maurits' houding in de tijd van het conflict tussen Contra-remonstranten en Reformatoren.

Het oordeel van de *historici* daarover blijkt dus wel enigszins anders te zijn dan dat van Okke Jager.

¹⁾ Fruin had op uitdrukkelijk verzoek van Groen gezweigd! Groen gevoelde dat hem ten aanzien van het boek van Motley „een speciale roeping was opgelegd”. Hij schreef hierover aan Kuyper met het verzoek een correctie aan te brengen op wat hij over Fruin geschreven had. Kuyper deed dat op de volgende onnavolgbare wijze: „Niemand zie hierin geringschatting van ander arbeid. Ook in deze artikelen sprak onze bewondering voor Bakhuyzen (Van den Brink, ook een uiterst bevoegd historicus - C.V.) niet twijfelachtig. Men wete ten overvloede, dat Fruin slechts door hoogachting voor Groen werd afgehouden van zijn voornemen, om onverwijld tegen Motley in het krijt te treden. Toch zal Fruin zelf de eerste zijn om toe te stemmen, dat Groen een snaar op zijn instrument heeft, wier klank wij niet missen kunnen en die door hem niet wordt bespeeld.”

Groen reageerde in een briefje nog dezelfde dag op dit Kuyperianum met dit zinnetje: „Zo even ontvang ik de *Standaard*: Uitmendend ook de noot over Fruin”. Zie: *Briefwisseling van Mr. G. Groen van Prinsterer met Dr A. Kuyper*, Kampen, 1937, 334/5.

²⁾ Litterarische Fantasiën en Kritieken. Haarlem z.j. deel 5, blz. 21/2.

H. J. JAGER — KAMPEN

Zo was het (10)

In een vorig verhaal (dat ik in Kampen indertijd hield voor bejaarden) sprak ik over de wet des HEREN. Waarbij we niet alleen hebben te denken aan de „Tien Geboden”, maar vooral ook aan de verdieping of vervulling, die de Here Jezus in de Bergrede daaraan gegeven heeft. Ik kwam de vorige keer tot en met het zesde gebod. Nu wil ik als in vogelvlucht het vervolg van de Bergrede doornemen. Waarbij ik herhaal, dat Mattheüs 5-7 behoort tot de veelal vergeten hoofdstukken van de Bijbel. We vergeten liever maar, dat de Bergrede uitgesproken is door de Heiland, om al zijn discipelen te leren, wat zij te doen hebben, als ze daders van het Woord willen zijn. We zullen niet maar zeggen „Here Here”, maar er naar doen.

Wij hebben telkens weer gehoord: „Gij zult niet echtbreken”. Nogal eenvoudig zouden we zeggen. Echtbrekers zijn er onder ons toch niet? Maar onze Leraar vervolgt: „Iedere onreine blik, begerig kijken naar de vrouw van een ander is al overspel. De zonde van echtbreuk komt voort uit het hart. En komt via het oog en de hand tot de zondige daad.

Daarom: ruk je oog uit, dat tot zonde wil verleiden en kap de hand af, die handtastelijk wil worden. D.w.z. pas op voor het begin van de zonde, wees radicaal in de strijd ertegen. Het offer van een oog of een hand is niet groot, als de hele mens maar niet verloren gaat! En van een scheidsbrief wil de Heiland niet weten.

Vanouds hebben we gehoord, dat meenede zonde is. Maar we zullen helemaal niet zweven bij-hoog-en-bij-laag, geen „dikke woorden” bezigen als: mijn hoofd er af als het niet waar is! Ons ja moet ja zijn en ons neen neen. En daarmee uit. God wil trouw en waarheid van ons.

De regel voor een rechter moge zijn „oog om oog en tand voor tand”. Maar leerlingen van de Here Jezus zullen geen kwaad met kwaad betalen. Wie een slag op de wang krijgt moet geen slag terug geven. Maar vragen: wat heb ik voor kwaads gedaan? En ook de andere wang aanbieden. En prest men u om één mijl mee te gaan, ga twee mijlen mee. Wees geschikt, meegaand en welgezin. Uw meegaandheid zij alle mensen bekend.

De rabbijnen leerden: gij zult uw naaste, uw volksgenoot of uw broeder, liefhebben. Doch uw vijand zult gij haten. Maar het Licht der wereld zegt. Hebt uw vijanden lief en bidt voor uw vervolgers. Weest navolgers van God, Hij laat de zon opgaan over bozen en goeden en laat het regenen op de akkers van rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Als gij uw liefhebbers liefhebt, wat doet gij dan meer dan de tollenaars? En als gij alleen uw broeders groet, wat doet gij meer dan het gewone? Zo doen heidenen zelfs. Weest dan volmaakt, zoals uw hemelse Vader volmaakt is.

Daarna bespreekt Jezus de handelingen, die onder de Joden als „goede werken” bekend waren: het geven van aalmoezen, het bidden en het vasten. Was dat alles niet goed? Zeker wel. Maar ook bij deze goede werken zit er soms een addertje onder het gras. Waartoe geven sommigen hun gaven? Ze maken er een show van. Ze willen bij Jan en alleman bekend worden als gulle gevers. Ze laten het uitbazuinen in synagogen en op de straten. Ze willen geprezen worden, welnu hun na-

men zijn op aller lippen. Dat is hun loon. Dat hebben ze dus al. Van God hebben ze niets meer te wachten. Maar christelijk geven ze: zó geven, dat de linkerhand niet weet wat de rechter doet. Een verborgen gift zal de HERE belonen.

Wat het bidden betreft: De Here waarschuwt zijn leerlingen voor het bidden van onechte vromen. Die staan te bidden in synagogen en op straathoecken, om door de mensen gezien te worden. Ze maken van hun bidden een vertoning. Ze worden door het publiek bewonderd en dat is hun loon. Verder hebben ze niets te verwachten. Gaat liever in uw binnenkamer bidden, zegt Jezus, bidt in het verborgene. Daar ziet u geen mens, maar wel de HERE. En Hij zal het belonen. Ook hebben we ons te wachten voor woordenpraal. Heidenen mogen veel woorden nodig achten. Onze hemelse Vader heeft die veelheid van woorden niet nodig. Hij weet al wat wij nodig hebben. Eer wij bidden. En dan geeft de Here Jezus in het „Onze Vader” een voorbeeld van een kort en krachtig gebed. We kennen het allen en mogen er een voorbeeld aan nemen bij al ons bidden.

Wat het vasten betreft, daar weten we eigenlijk geen raad mee. Maar als we het zouden doen — en die tijd kan nog wel komen — dan niet zoals de huichelaars het deden. Zij maakten zich ontoonbaar om zich zo aan de mensen te vertonen. Dát is het vasten niet, dat de HERE behaagt.

We zullen ons hart ook niet op aardse schatten zetten. Wel echt een bevel voor onze tijd. Wie is er niet mee bezig? Terwijl ze toch zo vergankelijk zijn. Maar we zullen schatten verzamelen in de hemel, want waar onze schat is dáár zal ook ons hart zijn. Hart en oog kunnen niet tegelijk op God en de mammon gericht zijn. Twee heren tegelijk dienen

gaat niet. Als we het proberen zal één van beiden toch maar ons hart hebben.

Eveneens voor deze tijd is wel een zeer groot belang de wet tegen de bezorgdheid. Wie heeft daarvan geen last? Maar de Here leert: weest niet bezorgd over eten of kleding. Leeft zo vrij van bezorgdheid als de vogels en de veldbloemen. Wie kan met bezorgdheid één el aan zijn levenslengte toevoegen? Zal God wel voor u levenslangtoevoegen, maar niet voor u, kleingelovigen? Laat het bezorgd-zijn aan heidenen over. Maar geloof, dat uw hemelse Vader weet wat gij nodig hebt. Zoekt eerst en nog eens eerst en nog eens eerst Gods Koninkrijk en Zijn gerechtigheid. En al het andere krijgen jullie er op de koop toe bij!

We zullen niet als rechter over anderen optreden als we daartoe niet geroepen worden (bijv. als overheidspersoon of als ouders). We spelen graag rechttertje over anderen, hebben ons oordeel gauw klaar en spreken het uit. We zullen bedenken, dat anderen dan ook het recht hebben rechter over ons te spelen. We zullen eerst eigen gebreken uit ons leven wegdoen, dan kunnen we mogelijk een ander waarschuwen voor enig gebrek. We mogen op christelijke wijze wel op elkaar toezien en elkaar vermanen. Daarbij het heilige niet aan honden geven en geen paarden voor de varkens werpen. Er is een tijd om te spreken, maar ook een tijd om te zwijgen.

Na alle voorafgaande geboden of aanwijzingen voor de praktijk der godzaligheid, volgt het gedeelte over gebedsverhoring: „Biddt en u zal gegeven worden, zoekt en gij zult vinden, klopt en u zal opengedaan worden”. Dat geldt voor ieder, die biddt, klopt en zoekt. Onze hemelse Vader is toch milder in het geven dan mensen? Welke vader geeft een steen voor brood, een slang voor een paling, een schorpioen voor een ei? Als mensen, die slecht zijn, goede gaven geven aan hun kinderen, hoeveel te meer zal de hemelse Vader het goede geven aan Zijn kinderen!

Maar is het dan zo, dat wij onze verlanglijstjes maar aan onze Vader hebben voor te leggen met de zekerheid, dat wij al het gewenste zullen krijgen? Dát heeft de Here Jezus niet gezegd. Hij zei: Uw Vader zal het goede u geven. Op een andere plaats staat: Hij zal de Heilige Geest geven. Hier wil de Heiland dit zeggen: Jullie hebt mijn aanwijzingen voor het leven gehoord: Bevelen, die wij onmogelijk vinden om op te volgen. Inderdaad aanwijzingen, die wij, zoals wij door de zonde verworpen zijn, niet willen en niet kunnen opvolgen. Is het onmogelijke dan toch mogelijk? Ja, zegt de Heiland, als jullie maar bidden, zoeken en kloppen. Dan geeft uw Vader in de hemel Zijn Geest, Zichzelf in Zijn Geest. En dan wordt het onmogelijke mogelijk. Dan leert de Geest u vijanden lief te hebben, voor vervolgers te bidden, niet te haten of te schelden, maar wel te doen. Zo leert uw Vader u ook te handelen naar deze simpele regel: „Alles nu wat gij wilt, dat u de mensen doen, doet gij hun ook zo: want dit is de wet en de profeten.”

Dat dit alles niet „vanzelf” gaat volgt uit het volgende deel. Wijd is de poort en breed de weg, die naar het verderf leidt. Op de paden der zonde gaat het „vanzelf” van kwaad tot erger. Maar eng is de poort en smal de weg, die naar het leven leidt. Naar het leven in het volmaakte Koninkrijk Gods op een nieuwe aarde onder een nieuwe hemel. Met die poort en die weg wordt heel het christelijke leven bedoeld. Weinigen zijn er, die dát leven zoe-

ken en vinden. Weinigen in vergelijking met de velen, die hun verderf tegemoet lopen.

Valse profeten, wolven in schaapskleren, wijzen naar de brede weg als de weg des levens. Hoe zijn ze te kennen? Aan hun vruchten. Zoals een slechte boom en een goede boom aan hun vruchten te kennen zijn. De woorden der valse leraars lijken wel goed, maar hun daden zijn slecht. We mogen er wel op letten dat het hier niet gaat over het kennen van onszelf als echte gelovigen, maar over het kennen van valse profeten.

Tot slot de ernstige waarschuwing: „Niet ieder, die tot Mij zegt: Here, Here, zal het Koninkrijk der hemelen binnengaan, maar wie de wil doet van Mijn Vader, die in de hemel is.” Aan het einde der dagen zullen velen zeggen, dat zij in naam van de Here Jezus hebben geprofeteerd en duivelen uitgedreven en vele krachten gedaan. Maar dan zal de Here zeggen, dat Hij hen niet heeft gekend. Want ze hebben niet gedaan, wat Hij bevolen heeft. Ze zijn geen daders van gerechtigheid, maar van ongerechtigheid.

Met het bekende beeld van het huis-op-de-rots en het huis-op-het-zand sluit de Bergrede. Wie de woorden van de Hoogste Profeet en Leraar hoort en ze doet, is als dat huis-op-de-rots. In de oordeelsdag zal hij behouden worden. Maar wie ze wel hoort, maar niet doet, is als het huis-op-het-zand. Hij zal veroordeeld worden. Een slot om stil van te worden. Het wil ons niet tot wanhoop brengen. Dát doet de Heiland nooit. Maar wel wil het ons aansporen om ijverig te zijn in goede werken. Schrikt u daarvan? Als het dan maar een heilzame schrik is. Zo zegt de Here Jezus het.

Ook door deze wet is de kennis der zonde. Als we ons meten aan deze aanwijzingen voor het leven, wie zou dan niet z'n zonden, gebreken en zwakheden voor God belijden? Wie onderhoudt deze geboden altijd en over-

al? Wie struikelt niet? Wie valt soms niet? Er is maar Eén, die kon zeggen: „Wie overtuigt mij van zonde?” Hij heeft deze wet volmaakt vervuld. En Hem hebben we als een Voorspraak bij de Vader. En Hij kan medelijden hebben met onze zwakheden. En Hij is een verzoening voor al onze zonden.

Maar daarmee zijn we niet van deze Rede af. Deze wet van de Here is een regel om naar te leven. Men heeft zich daarvan afgemaakt, door te beweren dat Jezus dacht spoedig terug te komen. En voor dat kleine poosje, dat Hij weg bleef, was het nog wel mogelijk deze voorschriften te onderhouden. Maar voor ons zou dit niet meer mogelijk of nodig zijn.

Anderen zeiden: Het komt op onze gezindheid aan. Als we maar begeren naar deze regels te leven, dan is dat al voldoende. De Here neemt dan onze gezindheid voor de daad.

Maar zó heeft de Here Jezus het niet gezegd. We ontkomen er niet aan: de Here wil, dat we naar deze regels ons leven richten. Hij heeft niet gezegd, dat we nooit zullen struikelen of vallen. De volmaaktheid zullen we in dit leven niet bereiken. Het zijn voor ons mensen, zoals we door de zonde verworpen zijn, onmogelijke eisen. Maar wat onmogelijk is bij mensen, is mogelijk bij God. Kleingeloof verwacht weinig van de Here, grootgeloof verwacht van Hem wonderlijke krachten. Die het onmogelijke mogelijk maken.

Voor kort las ik het volgende: „Indien gij het ganse juk des Heren kunt dragen zult gij volmaakt zijn. Indien gij het niet kunt, doe wat gij kunt”. Ik zou zeggen: Begin er maar aan. En houd vol. Jaag er naar om te grijpen, waartoe de Here je gegrepen heeft. Kan een beginnende sportman meer dan 2 meter hoogspringen? Kan een speerwerper meer dan 80 meter werpen? Is dat niet onmogelijk? Maar een echte sportman begint er aan. Het leven van een christen. „Wie volhardt tot het einde zal behouden worden.”

P. C. VAN WIJK —
ZALTBOMMEL

Terloops...

Over gemengde
jeugdverenigingen...

(1)

In „Kerknieuws” van 10 juni jl. stond een uitvoerig artikel over het werk van de hervormd-gereformeerde jeugdbond. Geschreven werd over de sterke groei van het jeugdwerk in deze kring. Dat dat geschreven kan worden is iets om dankbaar voor te zijn. Ook werd aan jeugdpredikant Ds H. J. Smit de vraag gesteld of het samenvoegen van meisjes- en jongensbond tot één jeugdbond geen problemen had opgeworpen, daar de eigen plaats van

man en vrouw, van jongen en meisje toch nogal sterk benadrukt wordt in de kringen van de gereformeerde bond. Het antwoord was:

„Nee, totaal niet. Dat is geheel van onderaf, vanuit de plaatselijke praktijk gegroeid. Er zijn ook op dit moment hier en daar nog aparte jongelings- en meisjesverenigingen, maar de ontwikkelingen wijzen toch wel op een steeds verder samengaan. En waar dat gebeurt, is men alleen maar blij dat het gebeurt. Maar principes spelen op dit punt geen rol.”

Principes spelen hierbij geen rol. Terecht.

In de „binnenverbandse” kerken spelen principes in dit opzicht wel een rol. Principes of „principes”? Het Nederlands Dagblad meldde een paar maanden geleden dat onder leiding van Ds H. J. Nijenhuis, die hierbij ijverig wordt gesteund door Prof. J. Kamphuis, een nieuwe jongelingsbond is opgericht, omdat de bestaande bond heeft uitgesproken, dat gemengde jeugdverenigingen volwaardig lid kunnen worden van deze bond. Ds Nijenhuis heeft zijn optreden o.a. verdedigd met de

volgende opmerking: „En ik schroom niet hardop te zeggen: een GV (gemengde jeugdvereniging - v.W.) is een verschijnsel van deze modernistische tijd: in de wereld veegt men ook het onderscheid tussen man en vrouw, tussen jongen en meisje weg. Dit moet ons toch tenminste tot waarschuwing zijn.” En hij vervolgt met er op te wijzen, dat we „in andere kerken... deze ontwikkeling ook (hebben) gezien en tenminste in de synodale kerk is het punt Schriftstudie door de jeugd zelf met hun verenigingen en bonden teloor gegaan.”

Ds Nijenhuis suggereert hier dat er verband bestaat tussen groei gemengde verenigingen en verlopen gaan van schriftstudie. Dergelijke nonsens is in het verleden meer verkondigd (zo'n 20 jaar geleden, toen eveneens in alle hevigheid de zaak van de gemengde verenigingen aan de orde was). Voor deze bewering is echter geen enkel bewijs. Voor ieder die van de ontwikkelingen van het jeugdwerk in diverse kerkelijke kringen iets afweet, is duidelijk dat er meer aan de hand is. Trouwens, ook in „synodale” kring is een hernieuwde bezinning

op de aard van het jeugdwerk gaande. De bloei van het hervormd-gereformeerde jeugdwerk ligt er overigens ook niet om. Een verhaal dat gemengde verenigingen verband houden met het modernistisch denken is eerder geschreven. Prof. J. Kamphuis e.a. publiceerden in 1958 een brochure „In trouw volharden anno domini 1958”, waarin o.a. het volgende staat:

„In dit streven naar gemengd vergaderen zien wij dezelfde tendens, die wij thans allerwege waarnemen, om te willen anticiperen, te willen vooruitgrijpen op wat pas later komen kan, een samengaan en samenwerken als man en vrouw in het huwelijk. Onze jonge mensen stellen zich tegenover elkaar aan alsof zij reeds in zekere zin levenspartners zijn, die elkander „trouw hebben te helpen in alle dingen, die tot het tijdelijke en eeuwige leven behoren” (citaat huwelijksformulier!! - v.W.). Zij willen ook hier triumpfantelijk grijpen naar het woord van Paulus: „Alles is uwe”. Alles, ook het samengaan en samenwerken als jongens en meisjes, die elkaar zullen vormen voor het volle leven. Maar dit „alles is uwe” kan niet betekenen een revolutionair nemen van een werkwijze, waarbij het onderscheid tussen jongens en meisjes wordt genegeerd en genivelleerd.”

Iets verder halen de schrijvers 1 Cor. 7:3 en 7 nog aan om aan te tonen dat de bijbel niets van gemengde jeugdverenigingen moet hebben.

Ik noem deze dingen, niet om me te gaan mengen in een discussie die „binnen verband” wordt gevoerd, maar terwille van onze eigen jongelui die via vrienden en vriendinnen ook hiervan horen. Ds Nijenhuis schrijft: „Men hoeft het niet met mij eens te zijn, maar men kan er dan toch nog wel begrip voor opbrengen. We leven toch in een vrij land en in een vrije kerk, waar voor zulk pogen (de strijd om het behoud van „de onversneden jongensverenigingen” - v.W.) de ruimte is.” We leven in een vrij land en in een vrije kerk. Inderdaad, maar 20 jaar geleden moest ieder het wel met de idee van Prof. Kamphuis over gemengde verenigingen eens zijn. En was men dit niet, dan was men in diens ogen onbekwaam om leiding te geven aan het gereformeerde jeugdwerk, dan volhardde men niet in trouw.

Kerknieuws

Kand. C. A. A. Struik — Aan Kand. Struik, K. Frederikstraat 27 te Deventer is na gehouden examen door de klas-sis Enschede per 1 oktober 1977 voor de tijd van een jaar preekconsent verleend.

Benoemd tot luchtmachtpredikant in vaste dienst te Den Haag: Ds S. A. v. d. Veer te Wapenveld.

Leerdam — Op 1 oktober hoopt Ds R. Keessenberg, zendeling van de kerk te Leerdam en samenwerkende kerken in Zuid-Afrika, voor een verlofperiode met zijn gezin op Schilhol aan te komen. Op woensdag 5 oktober zal er D.V. een begroetingsavond zijn in het kerkgebouw aan de Hoogstraat te Leerdam. Tijdens zijn verlofperiode zal het adres van Ds Keessenberg zijn: Otto van Polanenstraat 23 te Asperen.

De verhouding tot de kerk te Dordrecht. Uit het Kort Verslag van de Kerkeraadsvergadering d.d. 12 sept. jl. lichten we hierbij het volgende:

„Tenslotte wordt nog gesproken over ons standpunt inzake meeviering van kinderen aan het Heilig Avondmaal in de kerk van Dordrecht.

Het zal duidelijk zijn, dat de kerkeraad van Leerdam de inzichten van Dordrecht niet kan delen. Uiteindelijk wordt de redaktie vastgesteld van een brief aan de gemeente van Dordrecht, waarin op grond van Schrift en belijdenis uiteengezet wordt, waarom dit niet also kan en aan Dordt gevraagd wordt zijn standpunt ten deze te willen herzien.

Een afschrift van deze brief zal ook aan de kerken van Gorinchem en Hardinxveld-Giessendam worden gezonden. Zij hebben immers ook samen met Leerdam diverse gesprekken met de kerkeraad van Dordrecht over deze zaken gevoerd.”

's-Gravenhage — Uit het kort verslag van de kerkeraadsvergadering d.d. 1 sept. jl. geven we u het volgende door: „Bij de nota over de toelating van de zusters tot het diakenambt, die de brs. hebben bestudeerd, plaatsen zij nogal wat kanttekeningen. Zij achten de schriftuurlijke onderbouwing van het voorstel nogal mager. In de oude kerk waren blijkbaar vele diensten. Moeten die naar onze (beperkte) ambten worden vertaald? Hebben we er nu niet andere vormen voor? Niet duidelijk is ook wat voor de brs. in Oegstgeest aanleiding is geweest. Conclusie van de bespreking is, dat naar de mening van de kerkeraad er heel wat meer gestudeerd zal moeten worden voor een verantwoorde beslissing kan vallen; h. de kerk van Zoetermeer zendt stukken inzake de beroepen kandidaat L. F. Sawyer; de kerkeraad verheugt zich over de voortgang van de pogingen van de zustergerichte om tot een eigen predikant te komen. Naar de emeritaatsvoorziening zal nog worden geïnformeerd. Blijkbaar acht Zoetermeer het z.g. peremptoir examen niet nodig. De kerkeraad wil niet aandringen op een dergelijk examen-oude-stijl, waarover diverse vragen zijn te stellen. Maar wel wordt rekening houdend met het voorgaande straks van br. Sawyer in de regio-kerken

en de eigen verantwoordelijkheid, een gesprek van afgevaardigden van enige kerken met br. S. op prijs gesteld.”

Arnhem — Persverslag van de vergadering der kerken in de regio Arnhem, gehouden op 7 sept. jl. te Arnhem. Roepende kerk is de kerk van Arnhem. In de middagbijeenkomst wordt door kandidaat A. den Boer te Apeldoorn met goed gevolg het peremptoir examen afgelegd. De kerken van de regio Arnhem stellen kand. Den Boer beroepbaar in onze kerken.

Op zijn verzoek wordt aan kandidaat W. H. Louwerse te Apeldoorn, verlenging van zijn preekconsent verleend en wel met een half jaar.

In de avondbijeenkomst wordt de regeling van de kerkelijke examens, nadat hierin nog enige wijzigingen zijn aangebracht, door de kerken vastgesteld.

De volgende vergadering wordt vastgesteld op 5 oktober a.s. om 14.30 uur. Roepende kerk is dan de kerk van Ede. In deze vergadering zal D.V. kand. W. H. Louwerse te Apeldoorn, peremptoir examen afleggen.

ADRESSEN

Baarn — Het adres van de diaconie van de kerk te Baarn is thans: S. W. v. d. Groep, Balistraat 5, Baarn, tel. 02154-15821.

Oegstgeest — Scriba van de kerk te Oegstgeest is thans: J. J. Vonk, Frans Halslaan 6, Oegstgeest-2343 EH, tel. 071-151045.

Zoetermeer: Het adres van Drs L. F. Sawyer, beroepen predikant te Zoetermeer is: Haagse Bos 155, tel. 079-220617.

Ds P. Dekker: is verhuisd van Wormerveer naar Groeneweg 36, Ermelo.

Verantwoording giften t.b.v. Soemba — In de periode van met t.m. augustus 1977 werden de volgende giften van particulieren ontvangen: Mw. TBB te B 4 x 30,— Mw. GB te B 3 x 20,— en 25,—, JHB te Z 3 x 12,50, MJB te D 30,—, Mw. BB-S te G 2 x 20,—, JB te W 30,—, MdeJ te R 4 x 7,50, JdeJ te U 2 x 15,— en 30,—, Mw. DJK te NwB 30,— en 50,—, GJL te U 25,—, Mw. SP te L 25,—, DJR te B 20,—, HV te D 50,—, KV te H 25,—, ABvW te V 3 x 12,50, JW te L 200,—.

Daarenboven droegen de volgende broeders en zusters bij in de kosten (ca. 4.300,—) van de vakantiereis van Paul

en Kees Goossens naar hun ouders op Soemba: AvdB te 'sG 10,—, Mw. JDC te A 1,00,—, Mw. AAK te L 200,—, Mw. AHP te A 25,—, Mw. JHS te A 100,—, JWV te 'sG 100,—, JJvdW te 'sG 50,—.

Opnieuw danken wij alle gevers heel hartelijk voor hun bewijs van medeleven voor het kerkewerk op Soemba. We hopen ook voor de toekomst op uw steun te mogen rekenen. Het gironummer is, nog steeds, 1768194 t.n.v. Zendingscommissie Geref. Kerk (vrijg.) te 's-Gravenhage.

De penningmeesteresse,
F. H. van Faassen-Hoving

VERSCHEENEN:

INFORMATIEBOEKJE 1977

van de Gereformeerde Kerken, Vrijgemaakt (buiten verband)

onder redactie van Ds G. Janssen.

De inhoud bestaat uit adressenlijsten van kerken en predikanten, informatie over de kerken, ressorten en activiteiten (zending, diaconie, verenigingen en periodieken) en een jaaroverzicht van de redacteur. 132 pagina's. Genaaid in een stevig omslag f 8,90.

Deze uitgave is verkrijgbaar bij de boekhandel en rechtstreeks bij de uitgever:

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

AMSTERDAM

Postbus 19127, Valkenburgstr. 106,
tel. 020-236612, postgiro 22960.

Drukkerij „Steenbergen”

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

De Gereformeerde Sociale Akademie „De Vijverberg” te Ede,

uitgaande van de Stichting ter Bevordering van Gereformeerd Sociaal Pedagogisch Onderwijs zoekt voorziening in een vakature

recht (6 uur)

met mogelijk uitbreiding per 1-8-'78

Gegadigden dienen in te stemmen met doel en grondslag van de Akademie en behoren tot de gereformeerde gezindte.

Informatie bij de directie, telefoon 08380-19168.

Sollicitaties binnen 10 dagen te richten aan het algemeen secretariaat: W. Huizer, Postbus 9019, Dordrecht.

Redactieleden:

Drs H. de Jong; Mr. dr J. Meulink; D. W. L. Milo;
Ds E. R. Postma; Ds H. Smit

Adres van de Redactie:

Ds K. Muller, Riouwstraat 59, 1521 SC - Wormerveer
Tel. 075-282589.

Adres voor de rubriek Kerknieuws:

Ds O. Mooiweer, Volksparksingel 45, Enschede, tel.
053-310259

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, Zeist,
tel. 03404 - 12452.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementenadministratie:

Merelhoven 273, Capelle a/d IJssel, tel. 010-504178

Abonnementsprijs:

f 35,— per jaar of f 18,50 per halfjaar.
Buitenland f 45,— per jaar of f 60,— per luchtpost.
Giro 40 49 45.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 dec. eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.